

ادبیات تطبیقی در هنگ کنگ*

یوجین چن ائیوانگ، دانشگاه لینگنان

ترجمه رقیه بهادری**

برای گزارش وضعیت ادبیات تطبیقی در هنگ کنگ لازم می‌دانم اشاره‌ای بکنم به مقاله رنه ولک، با عنوان «نام و ماهیت ادبیات تطبیقی»^۱ (۱۹۸۳). به نظر من، نام «ادبیات تطبیقی» در هنگ کنگ در حال احتضار است — اگر نگویم مرده است — اما «ماهیت» ادبیات تطبیقی همچنان سرزنده و شکوفا باقی مانده است.

اجازه دهید ابتدا به نام پردازم. انجمن ادبیات تطبیقی هنگ کنگ در دهه ۱۹۸۰ مُرد. آخرین رئیس این انجمن، پرفسور پ. ک. لئونگ^۲، استاد ادبیات تطبیقی دانشگاه هنگ کنگ در آن زمان و رئیس فعلی گروه ادبیات تطبیقی دانشگاه لینگنان^۳ بود. او شاعر، استاد و پژوهشگر سخت‌کوش مطالعات فرهنگی است که به تازگی دوره مطالعاتی بنیاد فولبرایت در آلمان را به اتمام رسانده است. در هنگ کنگ، فقط یک گروه ادبیات تطبیقی، آن هم در دانشگاه هنگ کنگ، بوده و هست؛ اگرچه پژوهشگران ادبیات تطبیقی در دانشگاه چینی هنگ کنگ نیز هستند. در طول ۲۵ سال گذشته، میراث پژوهشگران متخصص و تأثیرگذار و سخت‌کوشی چون انتونی تاتلو^۴ (دانشگاه هنگ کنگ^۵ ۱۹۶۵-۱۹۹۶)، جان دینی^۶ (دانشگاه چینی هنگ کنگ^۷ ۱۹۷۷-۱۹۹۷)، یونان هه‌هسیانگ^۸ (دانشگاه چینی هنگ کنگ ۱۹۷۴-۱۹۹۸)، چو یینگ‌هسیونگ^۹ (دانشگاه

* Eoyang, Eugene Chen. "Comparative Literature in Hong Kong." *The Comparatist*. No. 32, May 2008.

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد ادبیات انگلیسی دانشگاه شیراز
پیام‌نگار: r.bahadori@yahoo.com

¹ René Wellek, "The Name and Nature of Comparative Literature"

² P. K. Leung

³ Lingnan

⁴ Anthony Tatlow

⁵ Hong Kong University (HKU)

⁶ John Deeney

⁷ Chinese University of Hong Kong (CHUK)

⁸ Yuan Heh-hsiang

⁹ Chou Ying-hsiung

هنگ‌کنگ ۱۹۷۹-۱۹۸۵؛ دانشگاه چینی هنگ‌کنگ ۱۹۸۵-۱۹۹۴؛ دانشگاه هنگ‌کنگ ۱۹۹۱-۱۹۹۴)، و یو کوانگ-چونگ^۱ (دانشگاه چینی هنگ‌کنگ ۱۹۷۴-۱۹۸۵) تغییر یافته و شکل‌های مختلفی به خود گرفته است. با این وصف، هنوز نتوانسته‌اند یک گروه ادبیات تطبیقی ممتاز تشکیل دهند، گو اینکه پژوهشگران ممتاز ادبیات تطبیقی در سراسر سرزمین هنگ‌کنگ پراکنده‌اند.

سبب افول گروه ادبیات تطبیقی دانشگاه هنگ‌کنگ ضعف اخلاقی، بی‌کفایتی مدیران اجرایی، و فقدان شهامت در حوزه آکادمیک است. از برخی استادان این گروه خواسته شد تا دانشگاه هنگ‌کنگ را ترک کنند؛ برخی با انزجار کناره گرفتند؛ و برخی دوباره به کار گماشته شدند. به دلیل پاره‌ای ملاحظات، به ذکر اسامی کسانی اکتفا می‌کنم که از دانشگاه هنگ‌کنگ کناره گرفتند: پ. ک. لئونگ، شاعر و پژوهشگر برجسته؛ گرگوری لی^۲، پژوهشگر مشهور مدرنیسم چینی و متخصص ترجمه‌های دای وانگ‌شو^۳ از اشعار فرانسوی؛ و آن مته هجورت^۴، استاد سابق دانشگاه مگیل^۵ در کانادا و دانشگاه اولبورگ^۶ در دانمارک که درباره سینمای دانمارک پژوهش کرده بود و رساله‌ای نیز درباره کارگردان هنگ‌کنگی، استنلی کوان^۷، نوشته بود. با توجه به افول تدریجی ادبیات تطبیقی در دانشگاه هنگ‌کنگ، این نکته شاید کنایه‌آمیز و درعین‌حال نمادین باشد که تأثیرگذارترین اثری که به قلم یکی از اعضای آخرین نسل هیئت علمی ادبیات تطبیقی دانشگاه هنگ‌کنگ منتشر شده کتاب هنگ‌کنگ: فرهنگ و سیاست نابودی (۱۹۹۷)، نوشته اکبر عباس^۸ بوده است.

در سال ۱۹۹۹ که برای اولین بار پیشنهاد کردم که هفدهمین کنگره انجمن بین‌المللی ادبیات تطبیقی^۹ در هنگ‌کنگ برگزار شود، تصور بر این بود که انجمن ادبیات تطبیقی هنگ‌کنگ نقش اصلی را در برگزاری این کنگره بر عهده خواهد داشت.

¹ Yu Kwang-chung

² Gregory Lee

³ Dai Wangshu

⁴ Anne Mette Hjort

⁵ McGill

⁶ Aalborg

⁷ Stanley Kwan

⁸ Ackbar Abbas, *Hong Kong: Culture and the Politics of Disappearance*

⁹ International Comparative Literature Association (ICLA)

افسوس، با وجود تمام تلاش‌ها برای احیای این انجمن در سال ۱۹۹۹، ایلعازر^۱ زنده نشد؛ اگرچه، همان‌طور که توضیح خواهم داد، ادبیات تطبیقی در هنگ‌کنگ زنده و سلامت است. در هفدهمین کنگره انجمن بین‌المللی ادبیات تطبیقی در سال ۲۰۰۴ (این کنگره ابتدا برای سال ۲۰۰۳ برنامه‌ریزی شده بود، اما به دلیل نگرانی جهانی در مورد بیماری «سارس»^۲ به تأخیر افتاد)، بیشتر از ۳۵۰ نفر از بیش از ۵۰ کشور شرکت کردند. سخنرانان اصلی از تایوان، پکن و توکیو بودند، و ۶۹ جلسه تخصصی، ۴۹ کارگاه، هفت کارگاه ویژه، و ۳۷ میزگرد در این کنگره برگزار شد.

هرچند در هنگ‌کنگ دوران سختی بر نام «ادبیات تطبیقی» گذشته است، ماهیت ادبیات تطبیقی — در ابعاد بین‌فرهنگی آن، و در توجهش به فرهنگ «متعالی» و «عامیانه»، و در علاقه‌اش به مطالعات بین‌رسانه‌ای، چه رسانه‌های کلامی و چه رسانه‌های دیداری — وضعیت به مراتب بهتری دارد. درست است که در دانشگاه‌های هنگ‌کنگ گروه‌های ادبیات تطبیقی وجود ندارد، ولی واحدهای درسی ادبیات تطبیقی جزء لاینفک گروه‌های زبان‌های انگلیسی و چینی، و ترجمه‌پژوهی هستند. در دانشگاه لینگنان، که من در آنجا تدریس می‌کنم، واحدهای ادبیات تطبیقی در گروه‌های زبان‌های انگلیسی و چینی و همچنین در دوره جدید مطالعات دیداری ارائه می‌شود. اگر مانند من بر این عقیده باشیم که مطالعات ترجمه، برخلاف ادعای عجیب سوزان باسنت-مگوتایر^۳، زیرمجموعه ادبیات تطبیقی است، می‌توان گفت که تمام واحدهای ارائه‌شده در گروه ترجمه، در حقیقت، واحدهای ادبیات تطبیقی است (در واقع، بسیاری از مدرسان این گروه دانش‌آموخته ادبیات تطبیقی هستند).

مرکز تحقیقات علوم انسانی^۴ دانشگاه لینگنان مشغول اجرای کارهای اساسی در زمینه سینما و ادبیات هنگ‌کنگ است؛ مقالاتی در این حوزه منتشر می‌کند و آرشیوهای بی‌ظنیری از مواد نوشتاری و فیلم گرد آورده است. به عنوان نمونه، آخرین شماره مجله

^۱ ایلعازر یا Lazarus از اهالی بیت عنیا، دهکده‌ای نزدیک اورشلیم، دوست مسیح و برادر مرثه و مریم بود که مسیح به خواهش خواهرانش او را پس از مرگ زنده کرد. یهودیان بسیاری به همین دلیل به مسیح ایمان آوردند.

^۲ SARS: severe acute respiratory syndrome

^۳ Susan Bassnett-McGuire

^۴ The Center for Humanities Research

ادبیات مدرن به زبان چینی^۱ به فیلم‌های کارگردان برجسته هنگ‌کنگی، کینگ هو^۲، اختصاص دارد. این مرکز در پاییز ۲۰۰۵ نیز همایشی درباره ادبیات آسیای شرقی با حضور پژوهشگرانی از چین، هنگ‌کنگ، کره، تایوان و ژاپن ترتیب داد. مرکز تحقیقات علوم انسانی در اوایل این ماه [ماه مه ۲۰۰۸] میزبان کارگاه آلیبی^۳ درباره ادبیات هنگ‌کنگ و فرانسه بود (آلیبی مخفف کارگاه ادبی دوسویه است و چین‌شناس فرانسوی، پرفسور آنی کورین^۴، آن را برای ارتقاء مبادلات ادبی چینی-فرانسوی پایه‌گذاری کرد).

در میان پژوهشگران برجسته ادبیات تطبیقی در هنگ‌کنگ در دهه گذشته افراد زیر به چشم می‌خورند:

جوزف لائو^۵ که در روزنامه‌های چینی مقاله می‌نویسد، و در حال حاضر نویسنده برجسته‌ای است که مقالاتش به طور مرتب در روزنامه‌های چینی، به ویژه مینگ پائو^۶ و روزنامه اقتصادی هنگ‌کنگ^۷، منتشر می‌شود. جوزف لائو در سال ۲۰۰۰ کتاب *ادبیات کلاسیک چین: گلچینی از ترجمه‌ها، جلد اول: از دوران باستان تا سلسله تانگ*^۸ را با همکاری جان مینفرد^۹ منتشر کرد (انتشارات دانشگاه کلمبیا و انتشارات دانشگاه چینی هنگ‌کنگ به طور مشترک این کتاب را به چاپ رساندند).

ژانگ لانگشی^{۱۰} در ۱۹۹۸ دانشگاه کالیفرنیا در ریورساید^{۱۱} را ترک کرد و به عنوان استاد ارشد ادبیات تطبیقی و ترجمه در دانشگاه سیتی^{۱۲} هنگ‌کنگ مشغول به کار شد. او در این دانشگاه سرپرستی مرکز مطالعات بین‌فرهنگی را نیز بر عهده دارد که مجله *اکس/چنج*^{۱۳} را در زمینه مطالعات تطبیقی مربوط به چین و دیگر فرهنگ‌ها منتشر

¹ *Journal of Modern Literature in Chinese*

² King Hu

³ Atelier Littéraire Bipolaire (ALIBI)

⁴ Annie Curien

⁵ Joseph Lau

⁶ *Ming Pao*

⁷ *Hong Kong Economic Journal*

⁸ *Classical Chinese Literature: An Anthology of Translations, Volume I: From Antiquity to the Tang Dynasty*

⁹ John Minford

¹⁰ Zhang Longxi

¹¹ UC- Riverside

¹² City University

¹³ Ex/Change, در لغت به معنای «تبادل».

می‌کند. لانگشی پس از آنکه در ۱۹۹۷ به هنگ‌کنگ آمد، کتاب‌های تضادهای تأثیرگذار: از دوگانگی‌ها تا تفاوت‌ها در مطالعه تطبیقی چین^۱ (۱۹۹۹)؛ تمثیل‌ها: خواندن ادبیات ماندگار شرق و غرب^۲ (۲۰۰۵)؛ قرابت‌های نامنتظر: خواندن بین فرهنگ‌ها^۳ (۲۰۰۷) را به چاپ رسانده است.

لئو لی^۴ اولین بار در دهه ۱۹۹۰ به هنگ‌کنگ آمد و به تدریس در دانشگاه علوم و فناوری هنگ‌کنگ پرداخت، و از سال ۲۰۰۴ در گروه مطالعات فرهنگی و مذهبی دانشگاه چینی هنگ‌کنگ تدریس می‌کند. او اخیراً یک واحد درسی کامل را به بررسی آثار ادوارد سعید^۵، پژوهشگر ادبیات تطبیقی، اختصاص داده است که پدر مطالعات پسااستعماری محسوب می‌شود. لی همچنین مشوق پژوهش در زمینه فیلم‌های معاصر چینی است و به طور مرتب برای روزنامه اقتصادی هنگ‌کنگ نقد موسیقی می‌نویسد. او در زمینه انتشار خاطرات و مقالات به زبان چینی غالباً با موضوعاتی در زمینه ادبیات تطبیقی و فرهنگ تطبیقی نیز خوش درخشیده است.

ویلیام تی^۶ در سال ۱۹۹۰ از دانشگاه کالیفرنیا به دانشگاه علوم و فناوری هنگ‌کنگ آمد و در زمینه‌های نظریه نقد، نقد فرهنگی، مطالعات فیلم، و ادبیات قرن بیستم به زبان چینی فعالیت می‌کند. کتاب‌های انواع فیلم و فیلم‌های انواع^۷ (۲۰۰۴)، مناظر دوردست، پژواک صداها^۸، و نقشه داستان^۹ (۲۰۰۳) به زبان چینی از او منتشر شده است.

بد نیست این نوشته را با شرح مختصری از فعالیت‌های خودم از زمان ورود به هنگ‌کنگ در سال ۱۹۹۶ به منظور تدریس در دانشگاه لینگنان به پایان برسانم. من دو سال نخست کارم را با سمت استاد و رئیس گروه زبان انگلیسی صرف تحول این گروه از یک گروه خدمات آموزش نگارش و مکالمه انگلیسی به یک گروه علمی تمام‌عیار کردم که دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد در مطالعات انگلیسی معاصر و اخیراً

¹ *Mighty Opposites: From Dichotomies to Differences in the Comparative Study of China*

² *Allegoresis: Reading Canonical Literature East and West*

³ *Unexpected Affinities: Reading Across Cultures*

⁴ Leo Lee

⁵ Edward Said

⁶ William Tay

⁷ *Film Genres and Genre Films*

⁸ *Distant Views, Echoing Voices*

⁹ *A Map of Fiction*

نیز دوره کارشناسی در انگلیسی معاصر و آموزش ارائه می‌دهد. از سال ۲۰۰۰، مسئول آموزش عمومی هم بوده‌ام و سعی کرده‌ام تا همین اصول فکری ادبیات تطبیقی را در برنامه درسی گسترده علوم انسانی نیز به کار بگیرم. در زمینه پژوهش در ادبیات تطبیقی نیز فعال بوده‌ام: کتاب «پر و بال قرضی»: مقالات بحث‌انگیز درباره ترجمه^۱ را در سال ۲۰۰۳ به چاپ رساندم، و در سال ۲۰۰۴ کنگره انجمن بین‌المللی ادبیات تطبیقی را برگزار کردم. چند سال به تدریس درسی در زمینه مقایسه ادبیات غربی با ادبیات کلاسیک مشغول بودم، و اخیراً درسی در زمینه مطالعه تطبیقی فیلم ارائه می‌دهم که در آن به مقابله فیلم‌های آسیایی و غربی، به ویژه امریکایی، بر اساس بن‌مایه‌های خاص می‌پردازم: بن‌مایه‌هایی از قبیل آدم‌های تنها (یوجیمبو^۲ و ماجرای نیم‌روز^۳، پیری (داستان توکیو^۴ و در برکه طلایی^۵، دوستی و هم‌نشینی (راهی به سوی خانه^۶ و وقتی هری با سالی آشنا شد^۷، عشق ممنوع (بهار در شهر کوچک^۸ و عشق در بعد از ظهر^۹، پوشیدن لباس جنس مخالف (خداحافظ معشوقه من^{۱۰} و بعضی‌ها داغش را دوست دارند^{۱۱}). کتاب جدیدم، آینه‌های دوسویه: مطالعات بین‌فرهنگی در جهانی‌بومی‌گرایی^{۱۲} در سال ۲۰۰۷ به چاپ رسید.

این موضوع از چهارچوب گزارش من درباره ادبیات تطبیقی در هنگ‌کنگ کاملاً خارج است، ولی بد نیست به ادبیات تطبیقی در ماکائو نیز اشاره کنم. این مستعمره پیشین پرتغال که در سال ۱۹۹۹ استقلال یافت، در مدتی بسیار کوتاه به سودآورترین محل قمار در جهان، حتی سودآورتر از لاس‌وگاس، تبدیل شد. مؤسسه ماتئو ریتیچی^{۱۳} برای مطالعه تاریخ فرهنگی چینی-غربی در سال ۱۹۹۹، دقیقاً پس از پیوستن دوباره

¹ "Borrowed Plumage": Polemical Essays on Translation

² Yojimbo

³ High Noon

⁴ Tokyo Story

⁵ On Golden Pond

⁶ The Road Home

⁷ When Harry Met Sally

⁸ Springtime in a Small Town

⁹ Love in the Afternoon

¹⁰ Farewell My Concubine

¹¹ Some Like It Hot

¹² Two-Way Mirrors: Cross-Cultural Studies in Glocalization

¹³ Matteo Ricci Institute

مکانو به چین تأسیس شد و سالی چهار شماره از مجله *جریانات متقابل چینی*^۱ را به زبان‌های چینی و انگلیسی زیر نظر سردبیری توانا به نام اریک سوتده^۲ منتشر می‌کند. بسیاری از مطالب مجله *جریانات متقابل چینی* ادبی است: در واقع، مقاله من با عنوان «قصه‌های چینی: تزئینات هنری جدید چینی»^۳ در یکی از شماره‌های آینده این مجله به زبان‌های انگلیسی و چینی چاپ خواهد شد.

¹ *Chinese Cross-Currents*

² Eric Sautédé

³ "Cuentos Chinos: *The New Chinoiserie*"